

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Jönköping, den 7 och 8 mars 2018

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Cecilia Renfors genomförde föredraganden Lars Olsson tillsammans med föredragandena Eva Fridén, Carl-Johan Malmqvist och Ellen Ringqvist (protokollförare) den 7 och 8 mars 2018 en oanmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Jönköping.

Inspektionen inleddes med att gruppchefen för arresten AA kortfattat presenterade verksamheten. Därefter förevisades arrestlokalen. En översiktlig granskning gjordes av bl.a. omhändertagandeblad, tillsynsblad, avviseringsblad, blanketter för säkerhetsbedömningar och incidentrapporteringar. JO:s medarbetare samtalande under inspektionen med några av de anställda.

Inspektionen avslutades med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid redogörelsen deltog lokalpolisområdeschefen och arrestföreståndaren BB samt AA.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2018 ett fokus på transporter av frihetsberövade.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Opcat-inspektionen av arresten Jönköping 2014

Arresten Jönköping inspekterades av JO:s Opcat-enhet den 17 september 2014 (dnr 4859-2014). Efter inspektionen noterade JO Renfors att det vid tillsyn

sällan gjordes någon registrering av de intagnas status, t.ex. om den intagne sover eller sitter upp. JO förutsatte att polisen skulle upprätta en rutin för detta.

JO uttalade vidare att polisen behövde se över sina rutiner så att de frihetsberövade inte sätts in i celler om inte är städade eller rengjorda på ett tillfredsställande sätt, samt vidta åtgärder för att öka ljusinsläppet i anhållningscellerna.

JO uttalade även att polisen behövde säkerställa att information om rättigheter lämnas till de frihetsberövade senast i samband med att de tas in i arresten.

Uttalanden av JO Renfors med anledning av inspektionen
Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Renfors.

lakttagelser vid inspektionen

Organisation

Arresten ligger i polishuset i Jönköping och är samlokaliserad med Kriminalvårdens häkte. Arresten har fem celler för gripna och anhållna samt åtta tillnyktringsceller. Under 2017 togs ca 370 gripna och anhållna in i arresten. Omkring 2 000 personer tas årligen in i arresten med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB).

Det finns inte någon tillnyktringsenhet i Jönköping.

Under inspektionens första dag fanns två anhållna intagna i arresten. Den andra inspektionsdagen fanns tre anhållna och två personer som var omhändertagna på grund av berusning i arresten.

Vid Polismyndigheten gäller sedan den 1 januari 2018 en handbok för polisens arrestverksamhet (Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten, PM 2017:63).

Arresten Jönköping har en arbetsbeskrivning (Arbetsbeskrivning för arrest) och rutiner (Dagliga rutiner i arrestavd).

Bemanning och kompetens

Ett stationsbefäl är i tjänst i polishuset dygnet runt alla dagar i veckan. Arresten bemannas av nio arrestvakter som är anställda av Polismyndigheten. Under fredagar och lördagar tjänstgör två arrestvakter i arresten och under övrig tid bemannas arresten av en arrestvakt. Eftersom ensamarbete inte får förekomma vid kontakt med de intagna hjälper stationsbefälen till när en celldörr ska öppnas. Arrestpersonalen uppgav att det finns fem timanställda arrestvakter som kan kallas in när behov uppstår och att det förekommer att poliser arbetar extra i arresten.

Sedan december 2017 ingår stationsbefälen och arrestvakterna i en arbetsgrupp som leds av gruppchefen för arresten.

Alla nyanställda arrestvakter får gå en tre veckor lång nationell utbildning för arrestvakter.

I samtal med arrestpersonal framfördes önskemål om en högre bemanning i arresten. När endast en arrestvakt är i tjänst kan de intagna få vänta med ett toalettbesök om stationsbefälet inte finns tillgängligt. Arrestvakterna har även svårt att hinna med alla arbetsuppgifter när arresten har många intagna. Vidare kom det fram att avvisiteringar prioriteras framför tillsyn och att mathantering och toalettbesök kan prioriteras ned när endast en arrestvakt är i tjänst. Ett stationsbefäl ansåg att det ”som regel ska vara två arrestvakter i tjänst” men att det förekommer mycket ensamarbete p.g.a. det begränsade antalet arrestvakter som finns. Vid de tillfällen under året då man erfarenhetsmässigt vet att det kommer att bli en hög beläggning i arresten (se nedan under rubriken Dubbelbeläggning) tjänstgör tre eller fyra arrestvakter och två stationsbefäl. Stationsbefälen kan kalla in extra personal till arresten, t.ex. när det är hög beläggning eller ett krävande klientel. Vid behov kan man begära hjälp från krimjouren eller polispatrullerna, t.ex. för att visitera kvinnliga intagna.

Fysisk miljö

Celler

Cellerna är inredda på samma sätt som 2014. Arrestpersonalen uppgav att man brukar placera kvinnor och personer som är utagerande i den cell som har en egen toalett.

Personal uppgav att de anhållna får en kudde och en filt, men inte lakan.

Av arrestrutinen framgår att lokala rutiner om städning och sanering gäller i väntan på nationella riktlinjer. Städningen utförs av Samhall alla dagar utom söndagar. Personal påpekade att celler som blivit nerblodade eller nedsmutsade med andra kroppsvätskor inte alltid blir ordentligt sanerade. Vidare framhölls att det begränsade antalet toaletter i arresten medför att det är svårt att se till att en intagen med någon form av smitta har en egen toalett.

JO:s medarbetare noterade att cellerna överlag var i gott skick dock med visst slitage. Efter Opcat-inspektionen 2014 har alla fönster i cellerna försetts med frostat glas. Det frostade glaset gör att det kommer in lite dagsljus i cellerna. Fönstren har även persienner som personalen kan justera. Alla fönster vetter åt samma håll och utanför finns den passage genom vilken frigivna personer lämnar arresten. Ingen av cellerna är särskilt anpassad för personer med fysisk funktionsnedsättning.

Dubbelbeläggning

Personal uppgav att det vid några tillfällen per år förekommer att två, ibland tre, personer som är omhändertagna på grund av berusning delar cell. Som exempel på sådana tillfällen nämndes juldagen och vid den årliga bilmässan i Jönköping. Det framhölls att det alltid förs ett tillsynsblad för varje intagen och att de då

märks med cellnummer och a, b respektive c. Vidare framhölls att det aldrig förekommer att personer som är gripna eller anhållna delar cell.

Utomhusvistelse

Rastgården är densamma som 2014.

Arrestpersonalen påpekade att ventilationen är dålig och att man framfört behov av att installera ett utsug. Det kom också fram att städningen av rastgården och tömningen av askfatet fungerar dåligt.

JO:s medarbetare kunde konstatera att rastgården var uppenbart ostädad och att dagsljus- och luftinsläppet var minimalt. Rastgårdens konstruktion gör att det inte känns som att man befinner sig utomhus. Den känslan förstärks av den dåliga luften. Det är inte heller möjligt att se himlen genom de gallerförsedda små öppningarna.

Ankomsten till arresten

Förmansprövning och avvisitering

I arresten finns två kameraövervakade utrymmen för inskrivning och avvisitering.

I samtal med arrestpersonalen kom det fram att avvisiteringen genomförs av arrestvakterna och att polispatrullen hjälper till om de har tid. Stationsbefälet gör förmansprövningen på plats i arresten.

Inskrivning och säkerhetsbedömning

I samtal med arrestpersonalen kom det fram att det är stationsbefälet som gör säkerhetsbedömningen och som dokumenterar den på blanketten. Det förekommer att intagna får vara utan kläder och madrass i en cell om de bedöms vara suicidala. Sådana förhållanden dokumenteras på tillsynsbladet.

Tillsyn

I arrestens arbetsbeskrivning anges att ett inre befäl fattar beslut om tillsyn och att personer som är omhändertagna på grund av berusning ska ses till med högst 15 minuters mellanrum. Vidare anges att arrestvakterna vid tillsynen ska gå in i polisarresten och kontrollera den intagnes tillstånd, om det inte bedöms vara obehövligt.

I samtal med arrestpersonalen kom det fram att gripna och anhållna inledningsvis ses till var 15:e minut under ett par timmar och därefter en gång varje timme. Tillsynsbladen förvaras i anslutning till cellerna. Tillsynen utförs normalt genom att arrestvakten observerar den intagne genom fönstret i celldörren. En arrestvakt påpekade att man inte kan se om en intagen andas när han eller hon ligger under arrestens filt. Arrestvakten uppgav att han vid ensamarbete i arresten alltid håller sig inom det område som kameraövervakas när han har kontakt med de intagna.

Vid granskningen av tillsynsblad konstaterade JO:s medarbetare att beskrivningarna av de intagnas status var utförliga. På de granskade tillsynsbladen för gripna och anhållna framgick att de sågs till minst en gång varje timme. På några tillsynsblad hade en arrestvakt skrivit ”dålig tillsyn då jag är ensam arrestvakt”.

Information till intagna

Intagna misstänkta för brott

Arrestpersonalen uppgav att Polismyndighetens informationsblad lämnas till de gripna och anhållna i samband med inskrivningen. Bladet finns på ett 40-tal olika språk och är anslaget på svenska och engelska i anhållningscellerna. De intagna får muntlig information om rutiner i arresten efter hand.

Omhändertagna på grund av berusning

De som har omhändertagits på grund av berusning får muntlig information om varför de omhändertagits i samband med att de frigges.

Underrättelse till närstående

I samtal med arrestpersonalen kom det fram att stationsbefälet frågar de intagna om de vill att någon närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Krimjouren ansvarar för underrättelser till närstående till gripna och anhållna. Det är stationsbefälet eller arrestvakten som i förekommande fall ringer en närstående till någon som är omhändertagen på grund av berusning.

Dokumentation av överlämnande av information

Vid granskningen av handlingar noterade JO:s medarbetare att man på ca hälften av de granskade tillsynsbladen för gripna och anhållna hade dokumenterat med en stämpel att den intagne informerats om sina rättigheter. I ett fall hade det stämplats ”information lämnad” på avvisiteringsbladet, datum och språk hade angetts och anteckningen hade signerats. Det noterades att det inte framgick på arrestantbladen om de frihetsberövade hade blivit tillfrågade om underrättelse till närstående.

På merparten av de granskade tillsynsbladen för omhändertagna på grund av berusning var stämplat ”Anhörig kontaktad” eller ”Anhörig ej kontaktad på den omhändertagnes begäran”.

Hälso- och sjukvård

Arresten Jönköping har inte något avtal med läkare eller sjuksköterska. Vid behov kontaktar ett stationsbefäl landstingets jourcentral, distriktsläkare eller sjukvårdsupplysningen, och i nödfall ringer man 112.

I samtal med arrestpersonalen kom det fram att de intagna får skriva en fullmakt som gör det möjligt för poliser att hämta de intagnas läkemedel från apoteket. Arrestvakterna för en lista över de läkemedel som lämnas till de intagna och dokumenterar det på tillsynsbladet. En kopia av listan lämnas till häktet om den frihetsberövade häktas.

Arrestvakterna får varje år utbildning i hjärt- och lungräddning och hur man använder hjärtstartaren.

Transporter av frihetsberövade

Handräckningar

Kriminalvårdens nationella transportenhet ska transportera alla personer som är frihetsberövade. Eftersom transportenheten inte kan utföra alla handräckningar ännu förekommer det att poliser utför handräckningar med kort varsel och hjälper till vid s.k. stafettkörningar.

Transportuppehåll

Jönköping är en knutpunkt för kriminalvården transportverksamhet och används ofta för mat- och nattuppehåll. Sådana uppehåll äger i regel rum i Kriminalvårdens häkteslokaler.

Arrestpersonalen uppgav att det inte fanns någon överenskommelse mellan häktet och polisen i Jönköping om samarbete vid transportuppehåll. I samtal kom det fram att transportenheten har fått låna celler i arresten för lunch- uppehåll vid några tillfällen. Arrestvakterna anvisade celler och hjälpte till med matutdelningen.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser under inspektionen. I diskussionen med företrädarna för Polismyndigheten framkom huvudsakligen följande.

Instruktioner för arrestpersonalen

Företrädarna för arresten bekräftade att det finns få lokala instruktioner för personalen. Man framhöll dock att arresthandboken och andra styrdokument är tillgängliga för samtlig personal på polisens intranät.

Information om rättigheter

Företrädarna för arresten uppgav att alla gripna och anhållna får skriftlig information om sina rättigheter. Det finns inte någon skriftlig information till de som omhändertas på grund av berusning.

JO:s medarbetare redogjorde för att det i flera fall saknades dokumentation av om skriftlig information om rättigheter och information om underrättelse till närstående lämnats till de gripna och anhållna. Företrädarna för arresten medgav att personalen behöver bli bättre på att dokumentera att informationen har lämnats till de intagna. Information om underrättelse till närstående för gripna och anhållna lämnas av jourutredarna som också ansvarar för att dokumentera det. Alla personer som omhändertas på grund av berusning tillfrågas om de vill att någon närstående ska underrättas, men det blir inte alltid dokumenterat.

Materiella förhållanden för de intagna

Företrädarna för arresten bekräftade att de anhållna inte får några lakan. När det gäller dagsljuset i anhållningscellerna och möjligheten för de intagna att betrakta omgivningarna utanför, uppgav gruppchefen för arresten att det eventuellt går att ta bort en del av frostningen högst upp på fönstren.

JO:s medarbetare undrade om det finns en tydlig rutin för när en ordentlig sanering ska göras av celler där det t.ex. finns blod eller andra kroppsvätskor, och när det är tillräckligt att cellerna rengörs av arrestvakterna. Företrädarna för arresten uppgav att man sedan 2012 har ett avtal med ett saneringsföretag. Samhall kommer också inom kort att ha desinfektionsmedel som dödar bakterier. Stationsbefälen beställer sanering under helger och under övrig tid sköter den lokala servicefunktionen saneringen.

Bemanning

Det bekräftades att arresten i stor utsträckning är bemannad av endast en arrestvakt och att ett stationsbefäl vid behov hjälper till med de frihetsberövade. Antalet timanställda arrestvakter är färre än tidigare, vilket medför att de tjänstgör oftare och därmed får en högre kompetens. Det pågår en rekrytering av två arrestvakter, men det innebär inte att bemanningen ökas. Det är inte befogat att alltid ha två arrestvakter i tjänst när det ibland inte finns någon intagen.

Tillsyn

JO:s medarbetare redogjorde för att det vid granskningen av tillsynsblad uppmärksammades att arrestvakterna i några fall hade dokumenterat att de inte hunnit med att genomföra den tillsyn som varit beslutad på grund av att de varit ensamma i arresten. Företrädarna för arresten uppgav att stationsbefälen ansvarar för att kalla in extra personal om det behövs. Det finns inte någon instruktion eller rutin för när extrapersonal bör övervägas.

Transporter av frihetsberövade

Företrädarna för arresten uppgav att man ogärna tar in frihetsberövade personer vid transportuppehåll i arresten. Skälet till det är att beläggningen i arresten under senare tid varit högre än tidigare, och att det påverkar arbetsmiljön för arrestpersonalen. Som exempel nämndes att arrestpersonalen skulle behöva avvisitera samtliga transporterade frihetsberövade eftersom dessa bl.a. kan ha snusdosor och snören i sina kläder.

Vid protokollet

Justeras den 5/6 2018

Ellen Ringqvist

Lars Olsson

Uttalanden av JO med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Bemanning

I protokollet framgår att det som regel endast är en arrestvakt i tjänst och att stationsbefälen ansvarar för att kalla in extra personal när behovet uppstår.

JO har vid flera tillfällen uppmärksammat att det är inte är ovanligt att en arrestvakt tjänstgör ensam i arresten (se t.ex. protokollen från Opcat-inspektionerna av arresten Eksjö, dnr 6363-2016, arresten Uddevalla, dnr 4771-2016, och arresten Västerås, dnr 6445-2015). Personalen i arresten Jönköping har påtalat att tillsyn, mathantering och toalettbesök blir eftersatt när den tjänstgörande arrestvakten är upptagen med t.ex. en avvisitering.

Det är självklart inte acceptabelt att t.ex. tillsyn inte kan utföras med den frekvens som beslutats. Polismyndigheten behöver vidta åtgärder som säkerställer att arresten är bemannad på ett sådant sätt att de intagna alltid kan ses till med den frekvens som är beslutad och att grundläggande uppgifter kan utföras i enlighet med de författningar, föreskrifter och arbetsrutiner som gäller för arrestverksamheten. Polismyndigheten ska senast den 28 september 2018 redovisa till JO vilka åtgärder som har vidtagits.

Materiella förhållanden för de intagna

Dagsljus och möjlighet att se ut i anhållningsceller

Ett förvaringsrum ska vara försett med fönster så att en intagen får tillräckligt med dagsljus (se 2 § första stycket förordningen [2014:1108] om utformningen av häkten och polisarrest). Jag noterar att införandet av frostat glas i celler innebär att ljusinsläppet är bättre än med helt neddragna persienner. Att anhallna personer placeras i celler med heltäckande frostat glas är dock inte heller lämpligt (se protokollet från Opcat-inspektionen av arresten Östersund den 16 och 17 februari 2016, dnr 871-2016). Jag förutsätter därför att Polismyndigheten vidtar åtgärder för att öka ljusinsläppet i celler där anhållna placeras.

Utformningen av rastgården

I ett beslut om möjligheten till utomhusvistelse för intagna i polisarrest den 18 juni 2014 (JO 2014/15 s. 115, dnr 2054-2013) betonade jag bl.a. att rastgårdarna bör ha ett ordentligt ljusinsläpp och frisk luft för att syftet med utomhusvistelsen ska uppnås.

Det begränsade inflödet av dagsljus och frisk luft i rastgården gör att den i sin nuvarande utformning inte kan anses tillgodose syftet med en utomhusvistelse. Polismyndigheten i Jönköping behöver därför vidta åtgärder i denna del. Polismyndigheten ska senast den 28 september 2018 redovisa till JO vilka åtgärder som har vidtagits.

Sängkläder

Enligt 3 kap. 3 § Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polis-arrester ska en intagen som huvudregel få sängkläder. Utrustningen kan begränsas om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne allvarligt skadar sig själv eller annan (PMFS 2015:7, FAP 102-1).

Det framgår av protokollet att det är en generell regel att de anhållna i arresten Jönköping inte får lakan. Detta är otillfredsställande ur ett hygienperspektiv. Jag förutsätter att Polismyndigheten vidtar åtgärder i denna del.

Dokumentation av information som har lämnats till de frihetsberövade

I protokollet framgår att det på grund av bristande dokumentation i flertalet fall inte går att se om skriftlig information har lämnats till de frihetsberövade. Polismyndigheten behöver vidta åtgärder som säkerställer att detta alltid görs. Jag noterar att Polismyndigheten nu har tagit fram ett formulär för dokumentation av information som lämnats till frihetsberövade.

Polismyndigheten har även tagit fram ett skriftligt informationsblad om rättigheter för de som omhändertas på grund av berusning. Jag förutsätter att Polismyndigheten vidtar åtgärder som säkerställer att informationsbladet lämnas till de omhändertagna.

I övrigt föranleder inte protokollet några åtgärder eller uttalanden från min sida.

2018-06-05

Cecilia Renfors